

УДК 338.48 (477)
JEL L 51

О. Давидова, канд. екон. наук, асист.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ЄВРОПЕЙСЬКА МОДЕЛЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкрито існуючі моделі державного регулювання розвитку туристичної діяльності. Обґрунтовано доцільність застосування європейської моделі державного регулювання розвитку туристичної діяльності в Україні. Відзначено, що європейська модель державного регулювання туристичної діяльності базується на координації маркетингової діяльності та розвитку співпраці державного та приватного секторів. Виявлено основні форми державно-приватного партнерства та переваги застосування кластерної моделі розвитку туристичної діяльності, а саме: контракти, угоди про розподіл продукції, оренда, спільні підприємства. Перспективними сферами застосування механізму ДПП визначено транспортний сектор, житлово-комунальне господарство, енергетику і туристичну сферу. Розглянуто особливості розвитку кластерних утворень в країні та перспективи створення туристичних кластерів.

Ключові слова: туристична діяльність, державне регулювання, моделі державного регулювання туристичної діяльності, державно-приватне партнерство в туризмі, кластерна модель розвитку туристичної діяльності.

Постановка проблеми. На початку XXI ст. туризм став системоутворюючим фактором розвитку економіки багатьох країн світу. Водночас він є специфічним об'єктом державного регулювання, що сприяє збільшенню ВВП, валютних надходжень, розвитку торгівлі і промисловості, інвестицій, інфраструктури, сприяє створенню нових галузей, вкладу у платіжний баланс.

Дослідники виділяють чотири моделі державного регулювання туристичної діяльності у країнах-лідерах з надання туристичних послуг. Перша модель сформована у США та характеризується відсутністю державного органу регулювання туристичної діяльності в країні, наявністю потужного приватного сектору та переважанням інструментів непрямого впливу держави. Другу модель державного регулювання туристичної діяльності представляють Єгипет та Туреччина. Ця модель відзначається потужною державною підтримкою розвитку туристичної діяльності, зокрема розробкою планів розвитку туристичної сфери, пільговим кредитуванням та застосуванням здебільшого інструментів прямого впливу. Особливістю третьої моделі є наявність сильного державного органу, який через комбінуння інструментів прямого і непрямого впливу та інструментів створення сприятливого середовища для розвитку туристичної діяльності здійснює регулювання і координування цього виду економічної діяльності в країні, сприяє розвитку змішаних за формою власності інститутів – державно-приватних, створює умови для залучення інвестицій та проведення ефективних маркетингових заходів для формування і просування бренду країни на національному і міжнародному ринках туристичних послуг, зокрема частка державних коштів у загальних витратах на рекламу національних туристичних послуг складає від 60 до 100 %. Така модель дістала назву європейської моделі та набула поширення у Франції, Іспанії та Великій Британії. Четверта модель є змішаною, де поєднані елементи останніх двох моделей. Характерними рисами четвертої моделі є розмежування повноважень між центральною і регіональною туристичними адміністраціями та застосування інструментів прямого і непрямого впливу держави на розвиток туризму (Малайзія).

Розглянувши існуючі моделі державного регулювання розвитку туристичної діяльності, відзначимо, що найрозповсюдженішою нині є друга модель державного регулювання розвитку туристичної діяльності, яку обирають 41 % країн світу. Для країн, що характеризуються ЮНВТО як "нові" туристичні ринки, у тому числі й України, найефективнішою вбачається третя модель державного регулювання туристичною діяльністю, де управління здійснюється через окремий підрозділ у межах багатогалузевого міністерства, що спрямовується у двох напрямках:

вирішення загальних питань державного регулювання та координація маркетингової діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченню питання державного регулювання туристичною діяльністю приділяло уваги багато дослідників, зокрема: М. Борущак [1], П. Гаман [2], С. Захарова [6], Д. Стеченко [12] та ін. Однак, незважаючи на праці вчених, недостатньо розкритими є питання щодо розвитку туристичної індустрії в Україні відповідно до європейської моделі державного регулювання розвитку туристичної діяльності, враховуючи особливості взаємодії державного і приватного секторів, створення туристичних кластерів.

Метою статті є доведення необхідності застосування у вітчизняній практиці європейської моделі державного регулювання розвитку туристичної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Приналежність України до кола цивілізованих європейських країн визначається наявністю спільних цінностей, європейської ідентичності, історії, географічного розташування та політики в країні, що відзначено у аналітичній доповіді "Європейський проект та Україна". Європейська модель суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку є найбільш сприятливою для реалізації українського потенціалу і забезпечення поступального розвитку країни [5, с. 39].

Нині, незважаючи на нестабільність у соціально-економічній сфері, країною обрано стратегію євроінтеграції – це процес соціально-економічного об'єднання країн на основі розвитку глибоких стійких взаємозв'язків і розподілу праці між національними господарствами, взаємодії їх суб'єктів господарювання, виробничих структур на різних рівнях та у різних формах [13, с. 111]. Це особливо актуалізується після кризових 2008–2009 років у контексті реалізації соціально-економічних реформ, зокрема настійна увага приділяється туристичній сфері, особливо після успішного проведення Чемпіонату з футболу. Україна досягла певних позитивних зрушень, поділяючи Європейські цивілізаційні цінності, що засвідчують наступні заходи і процеси: вступ України до Ради Європи у 1995 р.; наявність міцних зв'язків із членами Європейського Союзу; вступ України до Світової організації торгівлі у 2005 р.; приєднання України до Європейської комісії з туризму у 2005 р., що дає можливість нашій країні застосовувати європейські механізми розвитку і підтримки туристичної діяльності; успішне проведення Чемпіонату Європи з футболу Євро–2012, що надає змогу Україні сформувати імідж європейської держави; перспективи проведення Чемпіонату Європи по баскетболу у 2015 році – Євробаскет–2015.

Перевагами обрання Україною європейської моделі державного регулювання розвитку туристичної діяльності є: прийняття участі у Європейських заходах; участь

європейських фахівців у концепції розвитку вітчизняної туристичної сфери; потужний, сформований потенціал для розвитку туристичної діяльності; наявність органу виконавчої влади або окремого міністерства, що керує розвитком туристичної діяльності в країні; взаємодія приватного і державного секторів (ДПП), створення кластерних об'єднань, що сприяє просуванню конкурентоспроможних туристичних товарів і послуг на національному та міжнародному рівнях; сприяння розвитку туристично привабливих територій країни через селективне застосування державою інструментів стимулювання.

Окрім зазначених переваг європейської моделі розвитку туристичної діяльності, які притаманні Україні, варто підкреслити те, що соціально-культурне середовище, яке формувалося в українських землях за моменти їх християнізації має тривалу традицію усталених зв'язків із соціокультурним середовищем західноєвропейської цивілізації, а також спільні прадавні антично-грецькі джерела формування своїх цивілізаційних основ розвитку. Тоді як економічне середовище, що у ХХ столітті розвивалося як складова командно-адміністративної системи, зазнає ринкової трансформації лише упродовж часів незалежності України. У цьому полягає головна суперечність розвитку туристичної діяльності в Україні, високий рівень сформованості рекреаційних, у тому числі туристичних, потреб населення та рівнів їх задоволення у наявній мережі суб'єктів туристичної діяльності. Відтак, за умов, що національна економіка є відкритим економічним середовищем, громадяни України задовольняють свої туристичні потреби на міжнародних ринках, позбавляючи таким чином головного ресурсу – розвитку туристичної діяльності в Україні.

Європейський вектор розвитку туристичної сфери України обґрунтовується, насамперед, наявністю потужного природного та ресурсного потенціалів, що приваблювало та приваблюватиме увагу вітчизняних та іноземних туристів; висококваліфікованих кадрів, культурної та історичної спадщини, що налічує понад 130 тис. пам'яток, з них: 57,2 тис. – це пам'ятки археології; 52,4 тис. – пам'ятки історії; близько 6 тис. пам'яток монументального мистецтва; близько 16,8 тис. пам'яток архітектури і містобудування, що було створено за радянських часів. Функціонує понад 60 історико-культурних заповідників, 437 державних музеїв [9, с. 585]. Започатковано програму "Семи чудес України", що сприяє формуванню туристичної привабливості України на міжнародному рівні та потребує збереження, охорони і розвитку для майбутніх поколінь.

Належність України до Європи підтверджують і показники туристичної сфери: частка подорожей українців до європейських країн протягом 10 років складає близько 50 % від загальної кількості виїздів українців за кордон, а частка європейських туристів сягнула майже 40 % у 2008 р., що становить близько 9 млн осіб. Проте через економічні та політичні події кількість європейських туристів зменшилася у 2011 р. майже удвічі і становить 4,8 млн осіб [4]. Доцільно відмітити, що зростання інтересу до України як туристичної країни відмічено туристами з європейських країн (Німеччини, Великої Британії, Франції, Італії, Туреччини, Австрії, Іспанії, Нідерландів, Швейцарії, Чехії, Данії, Швеції та Норвегії), з яких щорічно прибуває по 8–12 тис. туристів. Позитивною динамікою відмічено туристичні прибуття під час Чемпіонату Євро–2012, які склали близько 50 тис. вболівальників, з яких 31 тис. – шведи, іспанці, французи та поляки [8].

Особливістю європейської моделі державного регулювання туристичної діяльності є наявність в країні органу, що здійснює ефективну державну політику у туристичній сфері. Процес становлення державного регулюван-

ня розвитку туристичної діяльності в Україні відбувається близько 20 років і характеризується постійними змінами та реорганізаціями відомств, прийняттям низки законопроектів, постанов, програм розвитку. Недостатньо ефективне функціонування Державної служби курортів і туризму при Міністерстві культури і туризму України призвело до її ліквідації та створення Державного агентства з туризму і курортів України (Держтуризмкурорт України) при Міністерстві інфраструктури України (2011 р.). Це виправдано економічно, оскільки транспорт є однією із складових у наданні туристичних послуг.

Згідно з Положенням Держтуризмкурорт України є центральним органом виконавчої влади, що координується Кабінетом Міністрів України через Віце-прем'єр-міністра України – Міністра інфраструктури України, входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики у сфері туризму та курортів. Організаційна структура Державного агентства України з курортів і туризму у своєму складі має відділ туристичних ресурсів та регіонального розвитку; відділ туристичної інфраструктури; сектор готелів та аналогічних засобів розміщення [8]. Протягом тривалого часу велися переговори щодо підпорядкування туристичної сфери до Міністерства економіки України або Міністерству культури України. Так, наприклад, у багатьох європейських країнах центральним органом виконавчої влади, що регулює туристичну діяльність, є відповідні департаменти при міністерствах. Зокрема, у Франції питаннями державного регулювання займається Міністерство транспорту і суспільних робіт, у Великій Британії – Міністерство культури, засобів масової інформації та спорту, в Іспанії – Міністерство економіки.

Важливою рисою європейської моделі державного регулювання розвитку туристичної діяльності є розвиток співробітництва державного і приватного секторів (ДПП) у туристичній сфері, що полягає у передачі приватному сектору частини функцій держави стосовно туристичних об'єктів на певний термін, порівняно із другою моделлю, яка передбачає приватизацію об'єктів туристичного призначення, тобто передачу державної власності у приватне володіння, що набуває актуальності для туристичної діяльності України. Це підтверджується тим, що більшість курортно-рекреаційних та туристичних підприємств, займаючи вигідне географічне розташування, перебувають у кризовому стані, тоді як приватний сектор розвивається швидкими темпами, особливо заклади розміщення, про що відмічено у Програмі економічних реформ на 2010–2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава" [11].

Державно-приватне партнерство у туристичній сфері представляє це сукупність взаємовідносин держави і приватних туристичних підприємств, що реалізуються у різних формах на основі розподіленням ризиків між учасниками, отриманні прибутків від виробництва і надання конкурентоспроможних туристичних послуг, а також послуг суміжних із туризмом сфер задля задоволення туристичного попиту резидентів і нерезидентів. Передумовами розвитку ДПП в Україні є високий рівень бюджетного дефіциту, політична та економічна нестабільність, низький рівень життя населення, постійне оновлення законодавчої бази. У період 1990–2011 рр. в Україні було реалізовано 40 проектів ДПП, в які інвестовано понад 12 млн дол. США [14]. З них 23 проекти із загальної кількості належать сектору енергетики, 14 проектів – сектору телекомунікації. Загалом, впровадження проектів ДПП в країні відбувається у чотирьох секторах: енергетика, телекомунікації, транспорт, водопостачання та водовідведення, транспорт.

За матеріалами ООН в Україні щодо розвитку ДПП у таблиці розглянуто основні форми партнерства та переваги застосування кластерної моделі розвитку туристичної діяльності у рамках співпраці державного та приватного секторів. Найбільш розповсюдженими формами ДПП є концесійні угоди, на які припадає близько 60 %

угод між державою та приватним бізнесом у сфері транспортної інфраструктури та житлово-комунальних послуг у країнах з перехідною економікою та у країнах, що розвиваються [9, с. 195]. Протягом 1990-2009 рр. у ЄС було укладено більше 1300 угод з ДПП загальною вартістю капіталу, що перевищує 250 млрд євро [11, с. 32].

Таблиця 1. Форми державно-приватного партнерства

Форма ДПП	Сутність	Переваги застосування кластерної моделі розвитку туристичної діяльності
Контракти	Форма партнерських відносин, де здійснюється надання послуг від імені та за рахунок держави, отримуючи компенсаційні виплати у вигляді частки доходів або прибутку. При цьому приватне підприємство отримує пільги, преференції та майже не зазнає ризиків, на протизагу державному.	Співробітництво між бізнесом, наукою і державою, формування замкненого виробничого циклу.
Угоди про розподіл продукції	Договір, згідно із яким держава надає права на користування надрами приватному підприємству на платній основі на визначений договором термін для залучення інвестицій у певну сферу. У свою чергу приватному партнеру належить тільки та частина випущеної продукції, порядок розподілу якої обумовлений угодою.	Підвищення інвестиційної та туристичної привабливості регіонів та країни загалом.
Оренда (лізинг)	Форма партнерства, коли державна власність передається на визначений термін під користування приватному сектору на визначеній платній основі. Крім того, у договорі обумовлюється викуп орендованого майна приватним партнером.	Розвиток інноваційної діяльності туристичних підприємств.
Спільні підприємства	Форма партнерства, де приватне підприємство на пайовій основі може брати участь у акціонуванні, розподіляючи ризики із державою пропорційно частки капіталу. Чим вища частка, тим більше рішень може прийняти приватне підприємство без участі держави і навпаки.	Активізація розвитку суміжних сфер із туризмом.
Концесійні угоди	Форма партнерства, з метою ефективного використання державного майна, що дозволяє державному сектору зменшивши витрати, збільшити рентабельність. Для цього партнер-інвестор використовує як внутрішні, так і зовнішні ресурси. Приватний партнер вносить плану за користування власністю держави. Право власності на вироблену продукцію передається концесіонеру. Головною ціллю застосування є задоволення суспільних потреб. Основною метою угоди є захист споживачів від монопольного ціноутворення при надання туристичних послуг. Концесійні угоди бувають: BOO – будувати, володіти, управляти; BOOT – будувати, володіти, управляти; BOT – будувати, управляти, передавати; DBF – проектувати, будувати, фінансувати; DBFO – проектувати, будувати, фінансувати, управляти; DBO – проектувати, будувати, управляти.	Розвиток та зміцнення співпраці між державою, приватним та науковим секторами; підвищення показників ефективності функціонування туристичних підприємств; сприяння розвитку інноваційних форм організації туристичної діяльності.

* Джерело: Складено автором на основі [7, с. 15-16; 10].

Світовий досвід свідчить, що кластеризація впливає на процеси конкурентоспроможності та інноваційну діяльність, що є досить актуальним для вітчизняної туристичної сфери, адже у виробництві та наданні туристичних послуг задіяні підприємства розміщеня, харчування, розваг, транспортні, фінансово-кредитні установи та інші. В Україні створення кластерних формувань знаходиться на початковому етапі, де передові позиції посідає Хмельниччина. Проте, в сучасних умовах набуває розвитку та популяризації створення кластерних формувань у туристичній, харчовій та машинобудівельній сферах. Таким чином, згідно з аналітичною доповіддю "Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні" [7, с. 17–18], кластерними формуваннями охоплено майже всі регіони України, а саме: харчова промисловість (АРК, Полтавська, Запорізька, Хмельницька, Одеська, Донецька, Вінницька та Харківська обл.); туристично-рекреаційна сфера (м. Севастополь, АРК, Хмельницька, Одеська, Черкаська та Львівська обл.); машинобудування (Одеська, Миколаївська, Запорізька, Донецька, Харківська та Закарпатська обл.); сільське господарство (Донецька, Сумська, Вінницька, Харківська, Дніпропетровська, Чернівецька області); транспортно-логістичний кластер (Одеська, Херсонська, Черкаська та Харківська області).

Відзначимо, що у практиці розвитку державного регулювання туристичної діяльності в Україні переважають прямі інструменти впливу, а непрямі мають здебільшого декларативний характер. Проте, розглядаючи непрямі інструменти державного регулювання туристичної діяльності, дієвим нововведенням стало розвиток податкового стимулювання туристичної діяльності. Так,

звільнення закладів розміщення від податків на 10 років призвело до збільшення готелів у містах Донецьк та Львові перед проведенням Євро-2012, а запровадження нового виду місцевого податку – місцевого збору – призвело до надходження у місцевий бюджет близько 30 тис грн. у 2012 р.

Маркетингова складова європейської моделі державного регулювання розвитку туристичної діяльності в Україні потребує розвитку для формування конкурентоспроможного національного туристичного продукту, створення позитивного іміджу, шляхом проведення оцінювання туристичної привабливості регіонів, виявлення найбільш перспективних територій країни для розвитку туристичної діяльності; підтримки та стимулювання з боку держави селективного розвитку сфери туризму.

Одним із заходів економічної сфери є розробка ефективних заходів організаційно-економічної підтримки просування туристичного бренду України на міжнародних ринках туристичних послуг. У багатьох розвинутих країнах створення бренду є одним із основних інструментів розвитку території, що сприяють залученню інвестицій, розвивають соціальну та культурну складову життя населення регіону і країни загалом. В основі просування туристичного бренду покладається створення позитивного туристичного іміджу, створення та просування туристичних атрибутів – символів, логотипів, торгових марок, проведення фестивалів, виставок, спортивних турнірів, створення туристичного журналу та відповідних веб-сайтів в мережі Інтернет, пропаганда туристичної привабливості країни.

Проведення футбольного чемпіонату Євро-2012 показало, що більшість іноземних туристів, які мають ба-

жання відвідати нашу країну, не мають доступу до інформації, тому актуальним нині є запозичення досвіду освітньої сфери та створити вебметричний рейтинг вітчизняних туроператорів, що аналізуватиме ступінь представлення туристичної діяльності в мережі Інтернет. Увагу необхідно приділити веб-сторінці Державного агентства з курорту і туризму України, що є новоствореним (2011 р.) та потребує доповнення, зокрема доцільно розмістити інформацію щодо показників відвідуваності нашої країни іноземними туристами, детально представити розроблені туристично привабливі маршрути, вказавши їх вартість, комплекс послуг, що надається, час перебування туристів у кожному з пунктів маршруту; кількість туристів у групі; вид та кількість транспортних засобів, задіяних в обслуговуванні туристів, рівень їх комфортності; відзначити потребу в послугах гідів, екскурсоводів та інструкторів, перекладачів, особливості підготовки документів.

Висновки та перспективи подальшого застосування. Таким чином, доцільність застосування європейської моделі державного регулювання туристичної діяльності пояснюється наявністю унікальних природних ресурсів, сформованого потужного потенціалу для розвитку туристичної діяльності, наявністю окремого міністерства, що здійснює управління туристичною індустрією країни, прийняттям участі України у Європейських заходах, а також розвитком ДПП у туристичній сфері.

Відзначимо, що для активізації туристичної діяльності в країні необхідно створювати належні умови для розвитку ДПП шляхом розроблення стратегій розвитку туристичних кластерів у найбільш туристично привабливих регіонах, що сприятиме створенню та просуванню конкурентоспроможних туристичних товарів і послуг на національному та міжнародному ринках, формуючи позитивний туристичний імідж та бренд країни. Це дозволить активізувати інноваційний розвиток вітчизняних підприємств та підвищить туристичну привабливість як регіонів, так і країни загалом, особливо в умовах підготовки до проведення Чемпіонату Євробаскет-2015.

Список використаної літератури:

1. Борушак М. Проблеми формування стратегії розвитку туристичних регіонів : монографія / М. Борушак. – Львів : ІРД НАН України, 2006. – 288 с.

О. Давидова, канд. екон. наук, асист.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

2. Гаман П.І. Особливості функціонування механізму державного регулювання розвитку туризму на регіональному рівні / П.І. Гаман // Держава та регіони. – 2008. – № 2. – С. 39–44.

3. Давидова О.Г. Державне регулювання туристичної діяльності в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.03 "Економіка та управління національним господарством" / О. Г. Давидова. – Полтава, 2013. – 20 с.

4. Державне агентство з туризму і курортів України [Електронний ресурс]: [офіційний веб-сайт] / Державне агентство з туризму і курортів України. – Електрон. дані. – К., 2011. – Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua>.

5. Європейський проект та Україна [Електронний ресурс]: аналіт. доп. – К.: НІСД, 2012. – 64 с. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/evroproekt-446b0.pdf>.

6. Захарова С.Г. Державно-приватне партнерство в системі регулювання туристичної галузі України: дис. ... канд. наук: 25.00.02 / Захарова Світлана Геннадіївна. – Запоріжжя, 2009. – 201 с.

7. Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні [Електронний ресурс]: аналіт. доп. – К.: НІСД, 2011. – 47 с. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/inovac_pidhod-d3220.pdf.

8. Київ за час Євро-2012 відвідало близько 50 тисяч іноземних улюбальників [Електронний ресурс] // Novostimira.com : [веб-сайт]. – Режим доступу : http://www.novostimira.com.ua/novyyny_23662.html.

9. Ляхович О.О. Світовий досвід реалізації проектів державно-приватного партнерства [Електронний ресурс] / О. Ляхович // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Серія "Економіка". – 2011. – Вип. 3 (55). – С. 191–197. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vnuvgrp/ekon/2011_3/Vek5524.pdf.

10. Про державно-приватне партнерство [Електронний ресурс]: Закон України від 1 лип. 2010 р. № 2404-VI / Верховна Рада України // Законодавство України: [офіційний веб-портал Верховної Ради України]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.

11. Програма економічних реформ на 2010–2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава" [Електронний ресурс] / Комітет з економічних реформ при Президентові України // Норматив ПРО: професійна нормативно-правова бібліотека: [веб-сайт]. – Режим доступу: <http://document.ua/programa-konomicnih-reform-na-2010-2014-roki-zamozhne-susp-doc45817.html>.

12. Стеченко Д.М. Управління регіональним розвитком туризму: навч. посібник / [Д.М. Стеченко, І.В. Безуглий, Н.П. Турло, С.М. Мархонос; за ред. Д.М. Стеченка]. – К.: Знання, 2012. – 455 с.

13. Туристичний маркетинг: можливості та пріоритетні напрями розвитку: монографія / О. Азаряк, Ю. Каспарієна, О. Іщенко, Г. Ворошилова. – Донецьк: [Дон НУЕТ], 2009. – 184 с.

14. Шодо розвитку державно-приватного партнерства як механізму активізації інвестиційної діяльності в Україні" [Електронний ресурс]: аналіт. записка // Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/816/>.

Надійшла до редакції 19.09.13

ЕВРОПЕЙСКАЯ МОДЕЛЬ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье раскрыты существующие модели государственного регулирования развития туристической деятельности. Обоснована целесообразность применения европейской модели государственного регулирования развития туристической деятельности в Украине. Отмечено, что европейская модель государственного регулирования туристической деятельности базируется на координации маркетинговой деятельности и развития сотрудничества государственного и частного секторов. Выявлены основные формы государственно-частного партнерства и преимущества применения кластерной модели развития туристической деятельности, а именно контракты, соглашения о разделе продукции, аренда, совместные предприятия. Перспективными сферами применения механизма ГЧП определен транспортный сектор, жилищно-коммунальное хозяйство, энергетику и туристическую сферу. Рассмотрены особенности развития кластерных образований в стране и перспективы создания туристических кластеров.

Ключевые слова: туристическая деятельность, государственное регулирование, модели государственного регулирования туристической деятельности, государственно-частное партнерство в туризме, кластерная модель развития туристической деятельности.

O. Davydova, PhD in Economics, Assistant
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

THE EUROPEAN MODEL OF STATE REGULATION OF TOURISM ACTIVITIES

In the article the existing model of state regulation of the development of tourism. Expediency of the European model of state regulation of tourism development in Ukraine. It is noted that the European model of state regulation of tourism activities based on the coordination of marketing activities and the development of cooperation between the public and private sectors. The basic forms of public-private partnerships and the advantages of using cluster model of development of tourism, namely, contracts, production sharing agreement, lease, joint venture. Promising areas of application of the PPP identified the transport sector, housing and utilities, energy and tourism sector. The features of cluster formations in the country and the prospects for tourism clusters.

Keywords: tourism activities, government regulation, the model of state regulation of tourism, public-private partnership in tourism cluster model of tourism development.

УДК 338.24(574)
JEL O 31

Н. Давлетбаева, канд. экон. наук, доц.
Карагандинский государственный технический университет, Республика Казахстан

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ОСНОВНЫХ ЭЛЕМЕНТОВ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИННОВАЦИОННОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ И КАЗАХСТАНА НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

В статье рассмотрены национальные особенности становления и дальнейшего развития инновационных систем Украины и Казахстана на современном этапе. Через использование основных статистических показателей развития инновационной составляющей экономики двух государств, проведен сравнительный анализ. Определены ключевые проблемы этапа формирования национальных инновационных систем и основные отличия в развитии инновационной деятельности, определены те, которые позволят в перспективе наладить межстрановое сотрудничество в научно-инновационной сфере.

Ключевые слова: национальная инновационная система, инновационная инфраструктура, национальная инновационная политика.

Постановка проблемы. Начиная с середины XX столетия, в результате исследований ученых-экономистов, сформировалась новая теория инновационного развития, предусматривающая собой целостную систему знаний об эффективной стратегии функционирования и трансформации любой экономической системы, опирающейся на переход к более высокой степени развития с учетом комплекса новых научных знаний.

Новая экономическая теория инновационного развития – одно из наиболее перспективных направлений экономической науки – содержит в своем арсенале серьезные аргументы в пользу своей состоятельности и решения теоретических и методологических вопросов, имеющих важное значение не только в сферах государственного и корпоративного управления, но и в других областях общественной жизни.

Из мирового опыта известны разные стратегии развития национальных экономик. В Казахстане основной упор сделан пока на интенсивное освоение природных богатств, прежде всего нефти и газа. Вместе с тем, есть опасность того, что долговременное следование данной стратегии закрепит Казахстан в ряде стран, благополучие которых основывается на получении природной ренты. Такая экономика имеет естественные пределы своего роста. В современных условиях больше перспектив у стран, экономика которых ориентируется на получение ренты с научно-технического прогресса. Поэтому, стратегия сырьевого развития должна дополняться стратегией перехода национальной экономики к инновационному типу. Для этого в Казахстане имеются соответствующие предпосылки в виде: достаточно крупного промышленного и инновационного потенциала; наличия широких слоев образованного населения; доступа к внешним источникам информации и капитала.

Инновации становятся основой технологического прорыва при взаимодействии науки, конструкторско-технологической базы, предприятий реального сектора, венчурного капитала и других институтов государственной индустриально-инновационной политики. Это зависит как от потенциала разработок научных учреждений, венчурных фирм, предприятий, готовности финансовых институтов к преобразованиям, так и от механизма реализации политики создания инновационной системы Казахстана.

Анализ последних исследований и публикаций.

В 1987 г. для объяснения национальных различий в уровне технологического развития К.Фримен предложил понятие *национальной инновационной системы* [1]. В современной теории национальная инновационная система (НИС) определяется как "такая совокупность различных институтов, которые совместно и каждый в отдельности вносят свой вклад в создание и ра-

спространение новых технологий, образуя основу, служащую правительствам для формирования и реализации политики, влияющей на инновационный процесс. Как таковая – это система взаимосвязанных институтов, предназначенная для того, чтобы создавать, хранить и передавать знания, навыки и артефакты, определяющие новые технологии" [2]. Таким образом, эффективность инновационного развития экономики зависит не только от того, насколько эффективна деятельность самостоятельных экономических агентов (фирм, научных организаций, вузов и др.) в отдельности, но и от того "как они взаимодействуют друг с другом в качестве элементов коллективной системы создания и использования знаний, а также с общественными институтами (такими, как ценности, нормы, право)".

Переход от линейного (по цепочке "наука – производство – потребление") к системному описанию инновационного процесса на практике ознаменовал собой переоценку детерминантов экономического роста, фокусируя внимание на институтах и взаимосвязях. Ещё одна принципиальная характеристика НИС – *центральная роль предприятий в инновационном процессе*. Наука может продуцировать знания и даже стимулировать спрос на них, предлагая новые, ранее неизвестные технологии, овладение которыми обеспечивает усиление конкурентных позиций предприятий, но именно последние осуществляют практическую реализацию инноваций, их продвижение к потребителям и формирование обратных связей [3].

НИС – это совокупность взаимосвязанных организаций (структур), занятых производством и коммерческой реализацией научных знаний и технологий в пределах национальных границ – мелкие и крупные компании, университеты, гослаборатории, технопарки и инкубаторы. Другая часть НИС – комплекс институтов правового, финансового и социального характера, обеспечивающих инновационные процессы и имеющих прочные национальные корни, традиции, политические и культурные особенности [4].

Кроме вышеобозначенных теоретические и практические аспекты формирования и развития национальных инновационных систем в постсоветских странах рассматривались в публикациях следующих ученых Л.Гохберга [5], У.Баймуратова [6], Ф.Днишева [7], А.Таубаева [8], однако непосредственного сравнения национальных инновационных систем Украины и Казахстана не было сделано.

Выделение нерешенных ранее частей общей проблемы. Инновационные системы формируются под влиянием множества объективно заданных для каждой страны факторов, включая её размеры, наличие природных ресурсов, географическое положение и